

Концептуальні засади державного регулювання розвитку людських ресурсів підприємницької діяльності

В епоху інтелектуалізації економіки молоді держави зростають в жорстких умовах, що обумовлено необхідністю надолужувати згаяне й визначатися з подальшими перспективами розвитку. В процесі самовизначення й пошуку власної моделі управління взірцем для них стають передові країни світу, котрі змогли забезпечити високі соціально-економічні стандарти життя. Для більшості розвинених країн формування і підтримка підприємницького духу населення є одним з ключових факторів постіндустріального розвитку. Підприємницька активність створює середній клас, який забезпечує високий рівень інновацій, сприяє підвищенню рівня життя і стає основою для сталого економічного розвитку країни. Для інноваційного ривка потрібні в масовій кількості люди, що суміщають в собі новаторський професіоналізм у певній трудовій сфері, управлінські якості й економічне мислення, тобто люди, що володіють інноваційною свідомістю.

За даними Конференції Об'єднаних Націй з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД), у більшості країн світу питома вага суб'єктів малого та середнього підприємництва у загальній кількості суб'єктів підприємництва досягає 90%. Так, у країнах ЄС суб'єкти малого та середнього підприємництва складають 99,8%, ними створюється більше половини ВВП, забезпечується робочими місцями понад 70 млн. осіб, що становить майже 70% від усіх робочих місць у приватному секторі. Усвідомлюючи важливість розвитку підприємництва й підвищення підприємницької активності населення зокрема, значні зусилля цими країнами прикладаються у сфері підприємницького навчання [1,2].

У більшості країн-членів ЄС в школах та університетах були запроваджені спеціальні програми для сприяння формуванню та розвитку підприємницьких навичок. Також увага приділяється перепідготовці кадрів та підвищенню їх кваліфікації, враховуючи потреби суб'єктів підприємництва. Програми підготовки кадрів для малого та середнього

підприємництва фінансуються декількома програмами ЄС, у тому числі, за рахунок Європейського соціального фонду та програми «Леонардо да Вінчі». У країнах Європи діє мережа навчальних та консультаційних центрів, мета яких надання допомоги суб'єктам підприємництва у розробці їх стратегії в умовах єдиного європейського ринку. В розвинутих регіонах функціонують центри підприємництва та інновації, які спрямовані на стимулювання розвитку місцевих підприємств малого та середнього бізнесу та сприянню поширення технологічних інновацій. Таким чином, в ЄС проводиться активне регулювання діяльності суб'єктів підприємництва з використанням форм та методів, що враховують потреби європейської економічної інтеграції [2].

Навчання підприємливості в країнах Південно-Східної Європи носить назву Seecel (Південно-Східноєвропейський центр навчання підприємливості) і застосовується в системі освіти з 2009 року. Реалізується дана програма в школах, вузах та бізнес-асоціаціях. Концепція навчання спрямована на підвищення підприємницької грамотності суспільства в цілому, через розвиток індивідуальних якостей особистості і підтримку розвитку підприємливого способу мислення [3].

На сьогодні можна виділити два основні підходи у реалізації підприємницького навчання. Перший зорієнтований на розвиток індивідуальних якостей особистості та охоплює велику кількість різних аспектів в своєму навчанні, спрямованих на розвиток даних якостей. За другим основну увагу приділено розвитку знань вже керівних підприємствами осіб і питань підтримки розвитку цих підприємств, вибудовування будь-якої моделі керівництва. Наголос робиться на освоєння теоретичних знань з управління бізнесом [4].

За показниками кількості, зайнятості та обсягу реалізованої продукції малі й середні підприємства займають значне місце в економіці України. У 2015 році в Україні налічувалось лише 423 великих підприємства (або 0,02 % загальної кількості суб'єктів господарювання). Решта суб'єктів – це малі й

середні підприємства, в тому числі 15510 суб'єктів середнього підприємництва, 1,96 млн. суб'єктів малого підприємництва. В малих та середніх підприємствах у 2015 році було зайнято 6,5 млн. осіб, що складає 79,1 % від загальної кількості зайнятих. Водночас, вони згенерували 59,0 % загальної доданої вартості за витратами виробництва по суб'єктах господарювання [5]. Порівняно з іншими європейськими країнами та із середніми показниками у світі Україна має надзвичайно низькі показники за такими позиціями:

- підтримка підприємництва в суспільстві;
- готовність підприємців ризикувати;
- рівень конкуренції;
- можливості для заснування бізнесу та продукування інновацій [6].

Питання розвитку підприємницької активності населення лишається одним з найменш розроблених аспектів державного регулювання підприємництва.

В Україні важливість підтримки підприємництва визнано на державному рівні. Зокрема названий пріоритет знайшов відображення у Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року та інших нормативно-правових документах [7].

В частині розвитку та популяризації підприємництва Стратегією визначено наступне:

– навчання підприємницьким навичкам та закладення основ культури підприємництва повинні бути в основі навчальних програм для всієї структури освіти в Україні; надання керівної ролі Міністерству освіти і науки України з призначенням уповноваженої особи Міністерства зі створення та функціонування ефективно діючої системи навчання та розвитку компетенції підприємливості;

– розвиток професійних навичок на всіх етапах життєвого циклу програми для МСП у періоди фінансової кризи (вдосконалення організаційного управління), у здійсненні структурних перетворень (зміна

виробничого процесу, розробка нових продуктів) або у подальшому підвищенні професійної кваліфікації, поліпшення стратегічно важливих навичок прийняття рішень чи управління;

- розвиток ринку та покращення доступу до професійних консультаційних послуг, таких, як надання ринкової інформації, сприянням поліпшенню продукції та вдосконалення процесів та запровадженню систем управління якістю, технологій, менеджменту, обліку, лідерства тощо;

- проведення на постійній основі Тижнів МСП, метою яких є інформування підприємців про наявні можливості підтримки, а також заохочення населення до підприємницької діяльності;

- підтримки підприємництва в соціальних групах, що опинилися або знаходяться в не вигідному становищі (внутрішньо переміщені особи, жінки); здійснення постійного моніторингу найбільш вразливих точок на шляху розвитку його потенціалу з метою їх виявлення та усунення;

- надання другого шансу суб'єктам МСП, які проходять через банкрутство, формування позитивного ставлення до надання підприємцю другого шансу через проведення інформаційно-просвітницьких кампаній; вдосконалення законодавства з питань банкрутства;

- підтримка інноваційної діяльності МСП шляхом участі в міжнародних програмах розвитку інновацій, в тому числі HORIZON 2020.

Тим не менш питання негативного ставлення суспільства до великого бізнесу, браку працівників з креативним потенціалом й розвитку підприємницького мислення в цілому тривалий час лишаються невирішеними й в подальшому будуть актуалізуватися. Їх вирішення вимагає комплексного підходу.

Слід враховувати, що в Україні історичні традиції самостійного підприємництва були практично знищені за часів УРСР, а формування культури підприємництва вимагає тривалого часу. О. Мініч справедливо зауважує, що майбутнє за висококваліфікованими цифровими спеціалістами, зокрема ІТ-підприємцями та цифровими підприємцями. Створення

продукту, його технічна сторона безумовно важлива, але не менш важлива дистрибуція і просування, організація підприємства і його управління [8]. Дані Центру соціологічних досліджень «Софія» свідчать, що здебільшого коло інтересів українців обмежується побутовими та сімейними проблемами (рис. 1). При цьому до найменш важливих цілей життя було віднесено наступні: отримати гарну освіту (1,6%); отримувати задоволення (1,1%); зробити щось важливе для своєї країни (0,8%); стати відомим (0,6%); отримати владу високе положення (0,2%). Тобто рівень амбіцій досить низький як стремління до розвитку себе і суспільства [9].

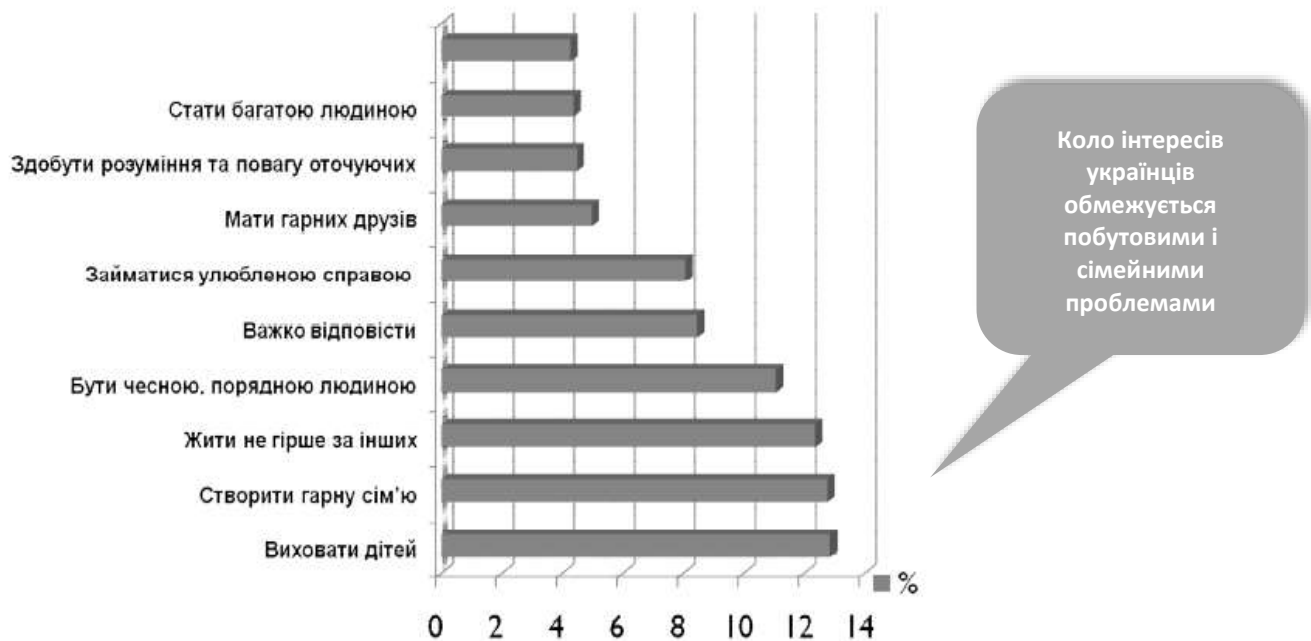

Рис. 1. Соціологічне опитування «Цілі життя українців»[].

Подібна ситуація є породженням як об'єктивних так і суб'єктивних факторів. Об'єктивними причинами виникнення зазначених проблем є: відносно низький рівень соціально-економічного розвитку та обмежені матеріальні ресурси країни; негативний вплив на суспільство сили інерційного розвитку, пов'язаного із застарілими методами адміністративно-командного управління, тоталітарною культурою та ідеологією; нерозвиненість інститутів громадянського суспільства, відсутність механізмів залучення молоді і творчого запозичення позитивного

зарубіжного досвіду та узгодження вітчизняної молодіжної політики з молодіжною політикою Європейського Союзу.

Суб'єктивними причинами є: незадовільний рівень дотримання законодавства внаслідок низької політичної та правової культури суспільства; слабка міжсекторальна координація і взаємодія органів державної влади, місцевого самоврядування та громадського сектору у сфері формування й реалізації молодіжної політики; відсутність політичних зусиль, спрямованих на формування повноцінного механізму молодіжної політики й налагодження прямого та зворотного зв'язку між управлінськими структурами і молодіжним середовищем; низький рівень поінформованості молоді щодо молодіжної політики [10].

Робота з розвитку підприємницької активності населення має велике економічне й соціальне значення, як форма адаптації різних соціальних груп до ринку. Розробка системи заходів щодо підвищення підприємницької компетентності, передбачає, перш за все визначення набору компетенцій та навичок, що повинні мати пріоритет [11].

Ліквідація розриву між навичками, яких вимагають від молодих фахів роботодавці, та тих які формують вищі навчальні заклади, залишається актуальною проблемою. У різних країнах триває діалог між зацікавленими сторонами. Наприклад, у 2015 році у Північній Ірландії презентовано результати масштабного дослідження «Попит на навички», проведеного з метою визначення потреби у навичках у перспективі розвитку економіки країни до 2030 року. Технологічний Пакт 2020 було прийнято в Нідерландах в 2015 році з метою збільшення кількості людей, які обирають технології своєю спеціальністю. У березні 2016 року Генеральний Директорат Європейської Комісії з питань освіти та культури виніс на обговорення новий Порядок Денний з Навичок (EU Skills Agenda), який фокусується на вищій якості навичок для всіх та кращому розумінні потреб ринку праці.

Парламентський комітет Великобританії з науки і технологій виявився ще біль далекоглядним й закликав уряд реформувати шкільну програму щоб

підготувати нове покоління до співробітництва і конкуренції з роботами [12].

Необхідність узгодження системи освіти з потребами економіки у фахівцях певної кваліфікації з набором конкретних навичок є надзвичайно актуальною і для України.

З метою визначення навичок, які необхідні для розвитку української економіки до 2030 року Центром «Розвиток КСВ» за підтримки Посольства Королівства Нідерландів в Україні, Британської Ради в Україні, Міністерства економічного розвитку і торгівлі, Корпоративної Академії ДТЕК здійснено дослідження «Навички для розвитку України 2030: погляд бізнесу» та організовано IV Національний форум «Бізнес – Університети. Навички для бізнесу 2030: чи освіта дає необхідне?».

В результаті проведеного дослідження було зроблено наступні основні висновки:

- українські компанії не мають чітко сформульованого бачення потреби фахівців і їхніх навичок у перспективі 2030 р.;
- університети орієнтуються більше на інтереси випускників, ніж на потреби компаній;
- молоді спеціалісти здобувають або удосконалюють навички, яких їм не вистачає, переважно в компанії за допомогою друзів, керівництва та корпоративного навчання;
- ТОП-5 навичками 2030 визначено: емоційний інтелект, команда робота і робототехніка, підприємницькі навички, коучинг в освіті й лідерство;
- враховуючи потреби у навичках-2030, випускники українських ВНЗ не готові до майбутніх завдань та професій.

За результатами Форуму, учасники надали свої рекомендації з розвитку навичок 2030. На думку учасників, державним органам влади потрібно: 1) усвідомити виклики 2020 і 2030; 2) швидше реагувати на зміни і фінансово стимулювати компетентних фахівців; 3) гармонізувати співпрацю бізнесу й

освіти; 4) скоординувати зусилля МОН та МЕРТ. Бізнесу учасники побажали популяризувати проекти бізнесу й освіти, і також надати можливість підвищувати кваліфікацію для викладачів через стажування. В свою чергу університетам, на думку учасників, потрібно здійснювати партнерство з бізнесом, орієнтуватись на самостійне вирішення проблем і активніше контактувати з бізнесом, бути гнучкішими [13].

Культивування підприємницьких навичок у суспільстві включає наступні інструменти підтримки: переорієнтація системи освіти на програми і методи навчання, які розвивають креативність та підприємницькі навички; пошук та поширення кращих практик навчання підприємливості; розвиток мереж навчально-тренінгових інституцій, що надають послуги з бізнес-освіти; проведення тренінгів та семінарів для підприємців-початківців та осіб, що бажають започаткувати власну справу; надання консультацій з питань ведення бізнесу[6].

Одним з перспективних напрямів у рамках досліджуваної проблематики є розробка програм розвитку підприємницьких навичок за естонською моделлю. Ідеї підприємливого навчання Естонії, Латвії, Фінляндії і Швеції виходять з Шотландської навчальної системи, освітня програма якої спирається на 5 R: Responsibility (відповідальність), Real (справжнє), Roles (ролі), Relevance (релевантність), Reflection (віддзеркалення). Метою програми є формування заповзятливої життєвої позиції у людини, починаючи з дитячого садка.

В 2005 році в системі освіти Естонської Республіки вступила в силу освітня програма «Підприємливаа школа», яка спрямована на інтегрування в систему освіти підприємливого навчання з метою підвищення його якості, і, як наслідок, більш цілеспрямованого і успішного рівня життя молодого покоління. На сьогоднішній день в ній беруть участь 13 загальноосвітніх шкіл та 10 дошкільних установ.

Отримання офіційного статусу «Підприємливий дитячий сад / школа» - це трудомісткий процес, який складається з трьох етапів: знайомство з

підприємливим навчанням, впровадження моделі підприємливого навчання, процедура оцінювання і присудження статусу. Після їх завершення освітня установа отримує сертифікат, який діє 3 роки. По закінченню цього терміну необхідно знову проходити переатестацію

Під формуванням підприємницької активності розуміють керований процес розвитку особистості з метою створення у неї системи цінностей, знань і вмінь у сфері підприємництва на основі застосування інтерактивних методів, форм і засобів навчання.

Головною перевагою підприємницького навчання є те, що воно направлене на розвиток здібностей на всіх етапах навчання людини, починаючи з дитячого садка і закінчуючи вищим навчальним закладом. Тому, набуті дитиною навички з часом будуть тільки збагачуватися і удосконалюватися [4].

Впровадження подібних програм підприємницького навчання дозволить поступово перейти від традиційної моделі інвестицій у навички (модель квот та грантів) до моделі залучення (зв'язок із бізнесом та інвестиції в людей). Відтак навчання підприємницьким навичкам та закладення основ культури підприємництва повинні бути в основі навчальних програм для всієї структури освіти в Україні.

Організація державного регулювання розвитку людських ресурсів підприємницької діяльності вимагає формування ефективної концепції довгострокової стратегії наукового забезпечення підприємництва, що має стати базисом для інноваційної політики.

Стратегія має розроблятися з урахуванням необхідності забезпечення лідерства ключових підприємницьких фірм в певних нішах світового ринку, на національному і регіональному ринках. Поряд з розвитком підприємницької культури неодмінно мають здійснюватися заходи щодо реабілітації та відновлення платоспроможності «чесних» підприємств. Концепція стратегії наукового забезпечення підприємництва повинна бути чітко структурованою за рівнями державного регулювання, а саме:

макрорівень (країна в цілому), мезорівень (регіони), мікрорівень (фірми, підприємства). У концепції повинні бути виділені і напрямки державного регулювання процесу формування ряду систем. Серед них: кадрове забезпечення підприємництва, економічний контроль за діяльністю державних структур з регулювання і підтримки підприємництва та ін.

в Україні вирішення завдання розвитку людських ресурсів підприємницької діяльності на системному рівні є об'єктивною необхідністю. У нинішніх умовах ця проблема набуває особливо важливого значення. Вочевидь назрілою є необхідність введення практики моніторингу професійного навчання з метою виявлення його адекватності потребам працедавців і організацій. Взагалі активізація системи людських ресурсів, в принципі, необхідна для його інноваційності. Всі найбільш розвинені країни світу успішні в своєму розвитку за рахунок інновацій. У сучасних умовах, в епоху становлення і розвитку «економіки знань», головним виробничим і стратегічним ресурсом стає інтелект нації, в плані здобуття знань і інформації, що значною мірою змінює характер конкуренції на світових ринках і визначенні місця країни в міжнародному розподілі праці. Входження в глобальну господарську систему з її сучасними технологіями вимагає все більшої кількості заповзятливих людей здатних генерувати нові ідеї, легко пристосовуватися до швидкого розвитку технологій, не боятися пробувати щось нове, помилятися, людей, здатних забезпечити конкурентоспроможність і соціальне благополуччя як підприємства, так і країни в цілому.

Розвинена компетенція підприємливості в суспільстві призводить до процвітання та збагачення малого бізнесу.

Список використаних джерел

1. Уманець Т. В. Методи і моделі оцінювання розвитку малого бізнесу: мезо- і мікрорівень: Монографія / Т. В. Уманець, Ю. О. Ольвінська, О. В. Лучакова – Донецьк: «ВІК», 2010. – 250 с.
2. Ольвінська Ю. О. Особливості державного регулювання малого підприємництва у країнах світу [Електронний ресурс] / Ю. О. Ольвінська // Державне управління: удосконалення та розвиток»: наукове видання Академії муніципального управління. - 2015. - №2. – Режим доступу до журналу: <http://www.dy.nayka.com.ua>
3. Хедер Э. Обучение предприимчивости в странах Юго-Восточной Европы. 2013. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.etf.europa.eu>
4. Чистоделова А. Развитие предприимчивости детей дошкольного возраста. [Электронный ресурс] / А. Чистоделова // Н. – 2014. Режим доступа: <http://dspace.ut.ee/>
5. Пояснювальна записка до Проекту розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року». Міністерство економічного розвитку і торгівлі України / Електронний ресурс / Режим доступу: <http://www.me.gov.ua>
6. Стратегія розвитку підприємництва: експертне бачення / Л. Чорній, Н. Балдич, Н. Ходько, Я. Глібіщук // Центр громадської експертизи, 2016.
7. Проект розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегія розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020» . Міністерство економічного розвитку і торгівлі України / Електронний ресурс / Режим доступу: <http://www.me.gov.ua>
8. Мініч О. Дорожня карта цифрової економіки. Як найкраще адаптувати європейський досвід / О. Мініч // [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
https://www.euointegration.com.ua/experts/2016/10/12/7055753/view_print/

9. Центр соціологічних досліджень «Софія», 2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.sofia.com.ua

10. Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми “Молодь України” на 2016-2020 роки. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2015 р. № 1018-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1018-2015-%D1%80>

11. Савченко О. І. Розвиток «підприємницького таланту» для забезпечення інноваційної активності в Україні / Ольга Ігорівна Савченко, Роман Олександрович Нестеренко // Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. праць; за ред. М. І. Зверькова (голов. ред.) та ін. (ISSN 2313-4569.) – Одеса: Одеський національний економічний університет, 2015. – Вип. 1. – № 56. – С. 153–160.

12. Науковці ПУЕТ на IV Національному форумі «Бізнес і університети: навички – 2030» . [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://puet.edu.ua/uk/news/naukovci-puet-na-iv-nacionalnomu-forumi-biznes-i-universytety-navychky-2030>

13. Центр «Розвиток корпоративної соціальної відповідальності» IV Національний форум «Бізнес і університети: навички – 2030». Збір ідей та тем виступів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://csr-ukraine.org>